

Handläggare: Staffan Halleskog
Telefon: 08-508 36 203

Till
Äldrenämnden
den 21 april 2009

Underlag till budget 2010 och inriktning för 2011 och 2012

Äldreförvaltningens förslag till beslut

1. Äldrenämnden godkänner förvaltningens förslag till budgetunderlag för år 2010 och inriktning för 2011 och 2012 och överlämnar detta till kommunstyrelsen.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Gunnel Rohlin
Direktör

Chatrin Engbo
Avdelningschef

Raili Karlsson
Avdelningschef

Marianne Hedenström
Avdelningschef

Sammanfattning

I förvaltningens förslag till underlag för planering för år 2010 och inriktning åren 2011 och 2012 redovisas insatser för att utveckla verksamheterna och för att förbättra kvaliteten inom äldreomsorgen i staden. Prioriterade områden under perio-

den är stadens planering av vård- och omsorgsboenden och utbildning av personal inom äldreomsorgen.

Bakgrund

Nämndernas budgetunderlag ska under respektive inriktningsmål redovisa en övergripande och sammanfattande analys av verksamheten de kommande åren. Underlaget ska beskriva trender, utvecklingstendenser, strukturella frågor, demografiska förändringar samt effekterna av dessa och eventuella åtgärder. I detta ingår att beakta lokalförsörjning, kompetensförsörjning samt omstrukturerings- och investeringsbehov. Äldrenämnden ska i underlaget även beakta den konkurrensut-sättning och avknoppning som ska ske inom stadens verksamheter.

Utgångspunkt för nämndernas arbete med underlagen är beslutad plan för 2010 i kommunfullmäktiges budget för år 2009 med inriktning för åren 2010 och 2011. Större avvikelser eller förändringar jämfört med gällande plan för åren 2009–2010 ska analyseras och kommenteras. Det är viktigt att analysen för perioden 2010-2012 fångar de viktigaste frågorna som berör kärnverksamheten.

Nämnderna ska särskilt kommentera driftbudgetkonsekvenser till följd av redan fattade beslut av kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen.

Äldrenämndens verksamhetsområde

Äldrenämnden ansvarar för kommunövergripande frågor rörande äldreomsorg samt för att samordna och utveckla äldreomsorgen i Stockholms stad. Äldrenämnden svarar också för samarbete med Stockholms läns landsting avseende äldre samt med Stiftelsen Stockholms läns äldrecentrum.

Äldrenämnden svarar för samordning av planeringen av vård- och omsorgsboenden. Äldrenämnden svarar vidare för samverkan med frivilligorganisationer inom nämndens verksamhetsområde och beslutar om bidrag till dem.

Äldrenämnden ansvarar för upphandling av privata utförare inom hemtjänsten, ledsagning och avlösning samt enstaka platser av vård- och omsorgsboenden. Äldrenämnden har även på uppdrag av kommunfullmäktige att samordna uppföljning av ramavtalen och verksamheter i egen regi.

Äldrenämnden genomför övergripande utbildning, fortbildning och kompetensutveckling för personal inom verksamhetsområdet.

Inom äldrenämnden finns stadens äldreombudsman och äldreomsorgsinspektörer.

Nämnden har även verksamhet som vänder sig till brukarna, de äldre, genom Stockholms äldre- och handikappjour. Stockholms äldre- och handikappjour handlägger, bedömer och åtgärdar akut uppkomna hjälp- och omvårdnadsbehov under kvällar, nätter och helger, det vill säga under jourtid, då dessa behov inte kan till-

godoses på annat sätt samt arbetsleder omvårdnadspersonal i akuta situationer då ordinarie arbetsledare ej är tillgänglig.

Beslut i övergripande äldreomsorgsfrågor fattas i kommunstyrelsen/kommunfullmäktige efter förslag från äldrenämnden. Äldreförvaltningen bereder styrdokument, ger stadsdelsförvaltningarna råd och stöd samt utbildningar, som ger förutsättningar att leva upp till riktlinjerna, samt följer upp kvaliteten i den verksamhet som bedrivs. Genom dialog med stadsdelsförvaltningarna och genom att stimulera erfarenhetsutbyte stödjer förvaltningen verksamhetsutvecklingen.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av staben i samråd med förvaltningens övriga avdelningar. Kommunstyrelsens pensionärsråd och äldrenämndens handikappråd har den 14 april 2009 beretts möjligheter till yttrande i ärendet. Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet den 15 april 2009.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Vision 2030 – Ett aktivt och tryggt åldrande

Stadens vision 2030 – Ett Stockholm i världsklass – anger under rubriken Medborgarnas Stockholm ”Ett aktivt och tryggt åldrande” som vision för de äldre invånarna. Äldreomsorgen ska präglas av personligt inflytande, individualisering, trygghet och respekt. Både kommunala och privata utförare ska vara lyhörda för de äldres önskemål och behov. Anställda inom äldreomsorgen ska ha adekvat utbildning och kompetens som svarar mot de krav som verksamheten ställer. I all utbildning och kompetensutveckling är frågor om bemötande och människovärde viktiga.

På nationell nivå har skett och sker aktiviteter som understödjer att visionen kommer att uppnås. Exempel på detta är:

- En ny lag om valfrihet, LOV, som ger nya möjligheter att utveckla valfriheten har trätt i kraft.
- Regeringen har lämnat en proposition som skärper kommunernas ansvar för anhörigvårdare.
- Äldreboendedelegationens betänkande om mellanboendeformer.
- Vårdighetsutredningens betänkande bereds i regeringskansliet.
- Den nationella IT-strategin är alltjämt vägledande för utvecklingen av IT-stödet i samverkan mellan landstinget och länets kommuner.
- Utredaren om yrkeskrav i äldreomsorg har lämnat ett betänkande om äldreassistent som också bereds i regeringskansliet.

- Den nationella uppföljningen och tillsynen av bl.a. äldreomsorgen har utvecklats.
- Åldersdiskriminering i arbetslivet motverkas av diskrimineringsmyndigheten.

Viktiga områden för att uppnå Vision 2030

- Valfrihet ska öka
- Inflytande och delaktighet
- Rättvis och likvärdig biståndsbedömning
- Samverkan
- Trygghet och respekt
- Boende för äldre
- Ett aktivt och socialt liv
- Kompetensutveckling/utbildning
- Ledarskap
- Personalförsörjning

Valfrihet ska öka

Tillämpningen av Lagen om Valfrihet, LOV, underlättar en fortsatt utveckling av mångfald och valfrihet i utförandet.

Med ökad valfrihet är förutsättningen att krav och förutsättningar för utförarna måste vara desamma oavsett regiform. För de privata utförarna framgår krav och förutsättningar i förfrågningsunderlag och sedermera ramavtal, vilka även bör gälla för verksamheter i egen regi.

Inflytande och delaktighet

De äldre bör få större möjligheter att påverka samhällsplaneringen genom t.ex. de kommunala pensionärsråden och olika fokusgrupper. Utformningen av nya bostadsområden och kompletteringsbebyggelse har stor betydelse för många äldre. Tillgången till allmänna kommunikationer och den fysiska tillgängligheten i närmiljön är viktiga för de äldre. För dem som har fått biståndsbeslut om insats ska genomförandeplanerna ge utrymme för medinflytande från den äldres sida.

Rättvis och likvärdig biståndsbedömning

Den statliga värdighetsutredningens förslag om en nationell värdegrund för äldrepolitiken bereds i regeringskansliet. Äldreförvaltningens bedömningskansli kommer att föreslå en gemensam värdegrund och instrument för en likvärdig biståndsbedömning i hela staden.

Samverkan

Välbefinnandet bygger på en helhetssyn där den enskildes situation och möjligheter ska sammanvägas med sociala, medicinska, psykiska och existentiella behov. En värdig äldreomsorg måste sträva efter att tillgodose hela människans behov. För att detta ska bli möjligt krävs en ständig utveckling av samverkan med bl.a. landstinget, övriga myndigheter och frivillig organisationer. Utvecklingen av samverkan med andra potentiella samverkanspartners, exempelvis kulturförvaltningen och idrottsförvaltningen kommer att ske.

Trygghet och respekt

Äldreomsorgens förmåga att skapa trygghet för den äldre är en grundläggande kvalitetsaspekt. För välbefinnandet är såväl den fysiska som den psykiska hälsan och sociala förhållanden av stor betydelse.

Boende för äldre

Äldrepolitik handlar inte enbart om behovet av vård och omsorg utan också i stor utsträckning om bland annat bostadsfrågor, närhet till service, kommunikationer och tillgänglighet. Allt fler äldre kommer att bo kvar i den egna bostaden och detta ställer ytterligare krav på samhället. Den utveckling som skett under senare år då bland annat affärer och annan service flyttat ut från bostadsområden till köpcentra som endast kan nås med bil utgör ett problem i detta sammanhang. Andra exempel på utveckling som försvårar för äldre och personer med funktionsnedsättning att leva ett självständigt liv är tidningsinsamling och annan sorterering i containrar samt postutdelning i porten istället för via brevinkast.

Staden bör på olika sätt aktivt påverka och delta i olika former av teknikutveckling och andra infrastrukturella frågor med syfte att driva utvecklingen så att den kommer hela befolkningen till godo. Detta är inte minst viktigt vid planering av nya bostadsområden. I bostadsområden där tillgängligheten är god och närservice och kommunikationer är väl utbyggda, kan äldre leva ett självständigt liv under längre tid utan större behov av hemtjänstinsatser. De servicehuslägenheter som omvandlats till seniorboenden har till viss del ökat utbudet av tillgängliga bostäder för äldre. Det kan därutöver finnas anledning att ta hänsyn till de äldres behov vid planeringen av nya bostadsområden.

Flera av de kommunala bostadsbolagen arbetar för att på sikt möjliggöra för äldre att kunna bo kvar i sin bostad. Detta kan bland annat göras möjligt genom olika

former av tillgänglighetsanpassning av bostäder och närområden. I detta sammanhang finns ett behov av att bostadsanpassningar möjliggörs som kan komma flera tillgodo för att underlätta kvarboende som t.ex. dörröppnare vid entréer och förråd för rollatorer.

I områden där de flesta flerfamiljshus saknar hiss är det av stor vikt att ett nära samarbete kommer till stånd mellan bostadsbolagen och företrädare för respektive stadsdelsnämnds äldreomsorg. Genom ett nära samarbete kring tillgänglighetsfrågor och sociala mötesplatser kan behov av hemtjänst och eventuell flytt till annat boende senareläggas. Staden bör även sträva efter ett nära samarbete med företrädare med privata fastighetsägare och bostadsrättsföreningar.

Äldreboendedelegationen lämnade sitt slutbetänkande, ”Bo bra hela livet” (SOU 2008:113), till regeringen i december 2008. Delegationen förslår att en lag om kommunal befogenhet att tillhandahålla trygghetsbostäder till äldre införs den 1 januari 2010. Enligt betänkandet föreslås att respektive kommun fastställer vilka resurser och lokaler som ska finnas tillgängliga i dessa boenden.

Ett aktivt och socialt liv

Det är viktigt att äldre har möjligheter till ett aktivt och stimulerande liv. Genom ökad social, fysisk och intellektuell stimulans minskar risken för bl.a. utveckling av demenssjukdomar. Äldreförvaltningen avser att ytterligare stimulera frivilliga organisationer och andra ideella insatser för att erbjuda äldre personer fritidsaktiviteter. Därutöver kommer förvaltningen i samverkan med kulturförvaltningen och idrottsförvaltningen att utveckla olika hälsofrämjande aktiviteter i stadens äldreomsorg.

Kompetensutveckling/utbildning

En förutsättning för att kunna tillhandahålla en god vård och omsorg är att all personal har adekvat utbildning inom äldreomsorgen. Lyhördhet för den enskildes behov ställer stora krav på personalens kompetens. Andelen äldre med annat modersmål än svenska och att personal med begränsade kunskaper i svenska ökar ställer speciella krav på kompetensutveckling. Vidare är frågor om människovärde och bemötande viktiga delar i all utbildning och kompetensutveckling.

Kontinuerlig kompetensutveckling för personal som arbetar med myndighetsutövning är särskilt viktig för att säkerställa en likvärdig och rättssäker biståndsbedömning.

Ledarskapet

Olika forskningsstudier och andra utvärderingar såväl nationella som stadsinterna granskningar visar att grunden för en väl fungerande och effektiv organisation till stor del bygger på ledarskapet. Därför är det viktigt att kontinuerligt utveckla första linjens ledare inom äldreomsorgen. För att ledarskapet ska fullgöras på ett tillfredsställande sätt bör antalet underställda ligga på en rimlig nivå för ett närvarande ledarskap. Anställda som har bra kontakt med sin chef känner större arbetsglädje. Fler chefer krävs också för att utveckla etiken i äldreomsorgen och för att tillgodose behovet av en närvarande ledare.

Personalförsörjning

Äldreomsorgen är en personalintensiv verksamhet. Tillgång till personal med hög kompetens är en förutsättning för en god äldreomsorg. Staden bör ha en långsiktig planering och strategi för den framtida personalförsörjningen inom äldreomsorgen.

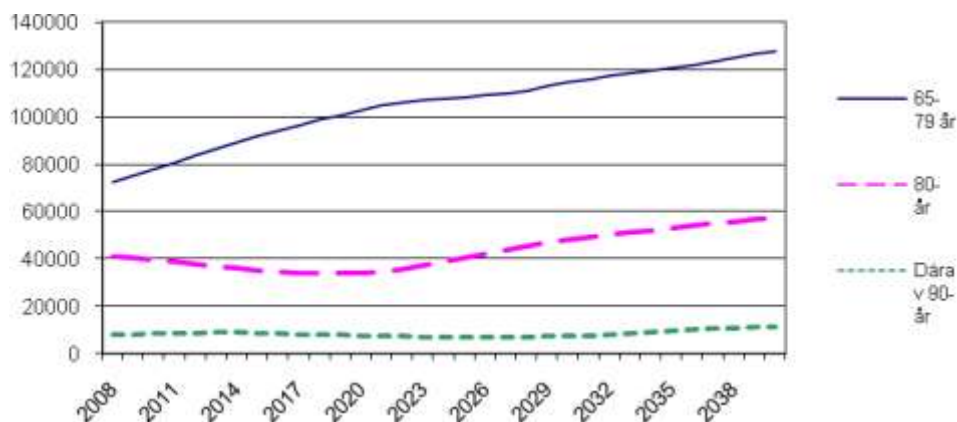
Stockholm ska vara en attraktiv, trygg och växande stad för boende, företagande och besök

Befolkningsutveckling och behov av äldreomsorgsinsatser

Utrednings- och statistikkontorets (USK) befolkningsprognos visar att under perioden 2006-2040 förväntas en ökning av antalet 65–79-åringar medan antalet personer 80 år och äldre minskar under de närmaste åren för att åter öka från omkring 2018.

Andelen utrikes födda förväntas öka kraftigt under de närmaste 25 åren. I åldersgruppen 65-79 år kan antalet komma att fördubblas under perioden. I denna åldersgrupp är det fler utrikesfödda som har insatser från äldreomsorgen än bland befolkningen i övrigt.

Fig. Befolkningsutveckling 65- år 2008 – 2040 (USK 2007)

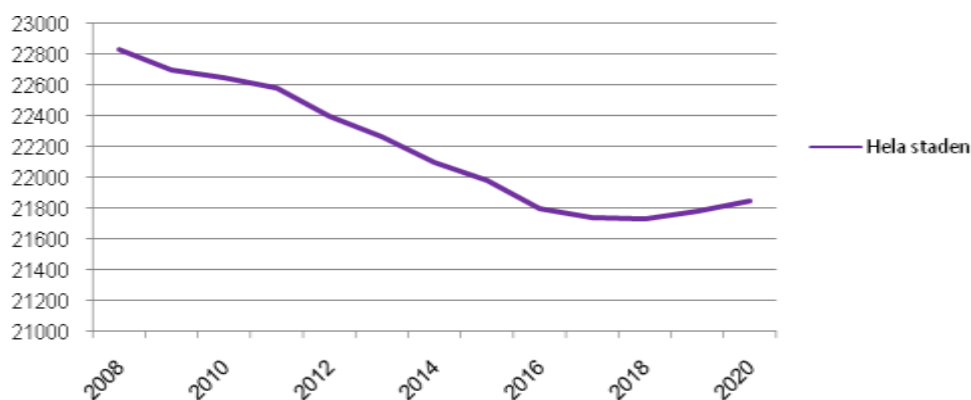
Befolkningsutvecklingen innebär att på sikt kommer antalet äldreomsorgstagare att öka i staden, utvecklingen ser dock olika ut i stadens fem delområden. Kraftigaste ökningarna förväntas i Södermalm (42 %) och Västra Söderort (25 %). I Östra Söderort däremot förväntas antalet äldreomsorgstagare att minska med ca 8 % fram till år 2030.

Enligt USK:s prognoser beräknas antalet äldreomsorgstagare att minska från 22 830 år 2008 till 21 740 år 2018. I december 2008 hade emellertid 26 927 personer någon form av insatser från äldreomsorgen. Andelen av de äldre som har omsorg har ökat något från år 2005 och var år 2008 23,0 procent av alla över 65 år. Andelen som har insatser har minskat något för de äldre under 80 år men ökat för de äldsta. Bromma och Södermalm redovisar en kraftigt ökad andel äldre över 80 år med insatser. Rinkeby-Kista och Spånga-Tensta har en stark ökning i båda ålderskategorierna.

Prognosen visar således ett lägre antal äldreomsorgstagare för år 2008 än vad som verkligen blev fallet. Tendensen är att antalet äldreomsorgstagare minskar totalt i staden fram till 2018.

Fig. Prognos antal äldreomsorgstagare 2008 – 2020 (USK 2007)

Befolkningsstrukturen skiljer sig åt över staden vilket måste beaktas i respektive stadsdelsnämnds planering. De skiftande behoven ställer fortsatt krav på samplanering mellan stadsdelsnämnderna, inte minst när det gäller boendeplanering.

Vård- och omsorgsboenden

Stadens vård- och omsorgsboenden, varhelst de är belägna, är en gemensam resurs för staden och dess äldre. För att tillgodose äldres skiftande behov ska det finnas vård- och omsorgsboenden med olika inriktningar. Det kan vara inriktningar mot demenssjukdomar, psykiska funktionshinder eller andra specifika behov som kräver särskild omvårdnad och kompetens. Det är också viktigt att tillgodose behov av vård- och omsorgsboenden med olika språklig och kulturell inriktning.

Den 1 juli 2008 infördes ett valfrihetssystem för vård- och omsorgsboenden. För att ett boende ska upplevas som attraktivt för den enskilde, kan boendet på olika sätt profilera sig genom olika inriktningar som kan vara av särskild vikt för den enskilde när denne ska välja boende. Respektive boende måste även hålla en hög kvalitet avseende både verksamhetens innehåll och boendemiljö.

Stockholm bör som storstad ha särskilt goda förutsättningar för att erbjuda ett brett utbud av vård- och omsorgsboenden för olika behov. Hittills har det trots detta varit svårt att tillskapa olika former av så kallade profilboenden som inte ingår i valfrihetssystemet. Anledningen är att de ofta är dyrare att driva samt att profileringen i sig innebär att efterfrågan kan variera över tid. Äldreförvaltningen kommer att se över behovet av olika former av profilboenden.

Ett vikande befolkningsunderlag bland de äldsta åldersgrupperna innebär att verksamheterna måste förändras, både till volym och till innehåll. Befolkningsstrukturu-

ren skiljer sig åt över staden vilket måste beaktas i respektive stadsdelsnämnds planering. Valfrihetssystemet och de skiftande behoven ställer också krav på en fortsatt samordnad planering av vård- och omsorgsboenden inom staden. Det innebär bland annat att den plan för stadens boenden för äldre som togs fram 2008 kontinuerligt måste uppdateras.

Servicehus, trygghetsbostäder och seniorboende

Även servicehusen utgör en resurs som ska beaktas i den övergripande boendepaneringen. Några servicehus har under senare år helt eller delvis omstrukturerats till vård- och omsorgsboenden. Från den 1 januari 2008 gäller nya riktlinjer för biståndshandläggning inom äldreomsorgen. I de nya riktlinjerna har bedömningskriterierna för att bevilja servicehuslägenhet förändrats så att i helhetsbedömningen ska även hänsyn tas till ålder och den äldres egna upplevelser av otrygghet. En del av de grupper som tidigare fått avslag på ansökan om servicehuslägenhet kan med de nya riktlinjerna beviljas detta.

Äldreboendedelegationen lämnade sitt slutbetänkande, ”Bo bra hela livet” (SOU 2008:113), till regeringen i december 2008. Delegationen förslår att en lag om kommunal befogenhet att tillhandahålla trygghetsbostäder till äldre införs den 1 januari 2010. Delegationen föreslår även att begreppet särskilt boende i socialtjänstlagen ersätts med vård- och omsorgsboende som i förslaget definieras som ett boende med heldygnsomsorg.

Om delegationens förslag genomförs innebär det att stadens servicehus behöver omdefinieras till vård- och omsorgsboende, trygghetsbostäder eller seniorboende. I stadens budget för 2009 namnges fyra servicehus som i ett första skede kan bli aktuella som trygghetsbostäder.

Kvalitet och valfrihet ska utvecklas och förbättras

Valfriheten ska öka

Stockholms stad har sedan 2002 ett kundvalssystem för hemtjänst, ledsagning och avlösning. Den 1 juli 2008 infördes valfrihet för vård och omsorgsboende och den 1 juli 2009 införs även valfrihet för dagverksamhet.

Lag om valfrihetssystem (LOV), som trädde i kraft den 1 januari 2009, möjliggör ökad valfrihet och nya lösningar. Ökad valfrihet ställer i sin tur krav på en organisation som i allt större utsträckning förvaltar avtal. Uppföljning av verksamhet, administration och ekonomi kommer ta allt mer resurser i anspråk och ställer också krav på utveckling av kompetens och metoder för uppföljning. Äldreförvalt-

ningen kommer under 2009 att kartlägga samt anpassa organisation, kompetens och metoder utifrån förändrade förutsättningar.

Äldreförvaltningen kommer att delta i stadens gemensamma arbete för ökad valfrihet bl.a. genom att genomföra regelbundna riktade informationsinsatser, utveckla informationsteknik samt underlätta för små och medelstora företag att komma in och etablera sig på marknaden.

Rättvis och likvärdig biståndsbedömning

Utifrån resultatet av äldreförvaltningens ärendegenomgång och länsstyrelsens granskning har äldreförvaltningen fått äldrenämndens uppdrag att utarbeta ett stadsgemensamt karläggningsinstrument av äldres behov för att möjliggöra enhetligare bedömningar, dokumentation och uppföljningar av insatser till äldre. Äldreförvaltningen avser också att återkommande genomföra undersökningar avseende likvärdigheten i biståndsbedömningen.

Dokumentationen har förbättrats jämfört med tidigare års uppföljningar, men fortfarande återstår ett väsentligt arbete för en god nivå på samtliga enheter.

Kompetensutveckling

Det är viktigt att både centralt och lokalt planera för kompetensutveckling och utbildning av personal inom äldreomsorgen. Arbetet inom äldreomsorgen är mångfacetterat och ställer stora krav på djup och bred kunskap inom en mängd olika områden. Fortbildning krävs kontinuerligt för att möta morgondagens behov.

Enligt äldreplanen 2007-2011 ska all personal inom äldreomsorgen ha grundutbildning. Huvudansvaret för personalens kompetensutveckling ligger på respektive stadsdelsnämnd. Därutöver har äldrenämnden ca 17,0 mnkr att disponera under 2009 för kompetensutveckling av personal inom stadens egenregi verksamhet. För att upprätthålla en god kvalitet i äldreomsorgen är det viktigt att staden säkerställer att det även 2010 och därefter finns medel för kompetensutveckling av personal. Med hänsyn till att alltmer verksamhet utförs av privata utförare bör staden möjliggöra att de privata utförarna ska kunna ta del av stadens utbildningsutbud.

Det nära ledarskapet, värdegrundsarbete och kommunikation är viktiga områden att utveckla. I samarbete med stadsledningskontorets personalstrategiska avdelning har förvaltningen under 2008 och 2009 genomfört ett ledarutvecklingsprogram för enhetschefer. 24 enhetschefer har genomgått programmet och utvärderingen är positiv. Förvaltningen avser att genomföra fler program.

Stöd och hjälp i ordinärt boende

Hemtjänst

En väl fungerande hemtjänst är grunden för att äldre ska kunna bo kvar i sin bostad. Service och omvårdnad är individuella begrepp där var och en vill ha en lösning som ökar livskvaliteten och välbefinnandet. En uppdelning i omvårdnad respektive service skulle öppna för nya lösningar som kan kombineras mer individuellt. Personalens kompetens och engagemang skulle på detta sätt tas tillvara och yrkesrollerna renodlas. Det skulle öppna upp för en mer individuell, mångsidig och flexibel hemtjänst med möjlighet till spetskompetens inom olika områden.

Dagverksamhet

Dagverksamhet har stor betydelse som komplement till hemtjänst, förebyggande verksamhet och stöd/avlösning till anhöriga. Dagverksamhet fyller också en viktig funktion för att äldre ska bibehålla förmågor och möjliggöra kvarboende. För att dagverksamheten ska kunna tillgodose olika behov är det viktigt att den utvecklas och blir mer flexibel, exempelvis vad gäller innehåll, dagar och tider för öppethållande.

Sociala mötesplatser

Staden ska verka för att det finns ett utbud av träffpunkter för samvaro och aktiviteter för äldre i ordinärt boende. Träffpunkterna ska stödja möjligheten att bo kvar i ordinärt boende. Träffpunkter och aktiviteter kan med fördel bedrivas i samverkan med frivilligorganisationer, pensionärsorganisationer samt bostadsbolag.

Korttidsvård

Korttidsvård kan vara en viktig insats för att göra det möjligt för fler att bo kvar i sitt ordinära boende. Genom att staden satsar på avlastning för närstående, utredning och vid behov träning efter sjukhusvistelse kan behov av permanent plats i vård- och omsorgsboende fördröjas eller helt undvikas. En satsning på korttidsvård bör genomföras i samarbete med landstinget som ansvarar för den primära hälso- och sjukvården för personer som bor i ordinärt boende. Staden kommer under 2009 att upphandla utförare av korttidsvård utomlands.

Förenklad biståndshandläggning

Äldreförvaltningen har fått i uppdrag att under 2009 utreda möjligheterna till att införa någon form av förenklad biståndshandläggning vid ansökan om hemtjänst upp till en viss nivå. Syftet är att förenkla administrationen kring ansökningar om hjälp med olika former av servicetjänster. Genomförande och uppföljning kommer att ske 2010.

Förebyggande arbete

Att förebygga behov av vård- och omsorgsinsatser är en angelägenhet som berör flera av stadens verksamheter. Genom att försöka påverka sådana faktorer som kan ha en negativ effekt på den äldres funktionsförmåga, livskvalitet och levnadsförhållanden kan man skjuta upp behovet av insatser inom vård och omsorg och samtidigt förbättra den enskildes välbefinnande och livskvalitet.

Att erbjuda förebyggande hembesök, vaktmästarservice och sociala mötesplatser är insatser som äldreomsorgens verksamheter ansvarar för ska fortsätta att utvecklas. Samarbete med landstinget bör utvecklas vad gäller förebyggande insatser, inte minst när det gäller fallskador. Sjukdomstillstånd och biverkningar av mediciner är ofta bidragande orsaker till fall och läkemedelsgenomgångar är en viktig preventiv insats inom såväl ordinärt som särskilt boende.

Det finns också många faktorer i den enskildes boendemiljö som i hög grad kan påverka den äldres möjligheter till ett självständigt liv. Förändringar som sker i samhällsservicen såsom krav på postfack i trapphus, sopsortering, förbud mot sop-tunnor i villaområden m.m. innebär ofta att den enskilde blir hjälpberoende. Även om sådana förändringar inte alltid kan förhindras är det viktigt att det i all samhällsplanering, inte minst bostadsbyggnad, beaktas vilka faktorer som kan vara negativa för äldre och för personer med funktionsnedsättning.

Äldre med psykiska funktionshinder

En kartläggning har genomförts av äldreförvaltningen i syfte att belysa de äldre psykiskt funktionshindrades situation och deras behov av insatser. Av kartläggning framgår att det behövs såväl utbildningsinsatser, utveckling av insatser samt, i vissa fall, organisationsförändringar för att utveckla stödet till äldre med psykiska funktionshinder. Med utgångspunkt från kartläggningen har äldreförvaltningen påbörjat ett planeringsarbete för utbildningsinsatser till såväl biståndshandläggare som omvårdnadspersonal och handledningsinsatser till omvårdnadspersonal. Diskussioner pågår också med några stadsdelsförvaltningar om att starta öppna dagverksamheter/sociala mötesplatser för målgruppen. Äldreförvaltningen kommer att ansöka om statliga stimulansmedel som delfinansiering av dessa insatser. Ett annat viktigt utvecklingsområde när det gäller äldre med psykiska funktionshinder är de interna och externa samverkansformerna med bl.a. landstinget.

Anhöriga eller närstående

Behovet av insatser för anhöriga och närstående bör vidareutvecklas under 2010. Äldreförvaltningen anser att insatserna hemvårdsbidrag och korttidsvård behöver ses över. Under år 2009 kommer förvaltningen att lägga fram förslag till riktlinjer för anhörigvården och korttidsvården. En enkät som genomförts av äldreförvalt-

ningen och stadsdelsförvaltningarna gemensamt visar att många anhöriga/närstående önskar mer information om vad äldreomsorgen kan erbjuda och om olika hjälpmedel. Möjligheter till samtal med kurator, anhörigkonsulent eller annat professionellt stöd framförs också. Avlastning kvällar/helger och egen eller gemensam rekreation är andra önskemål.

Samverkan med landstinget

Under det senaste decenniet har vårdtiderna på sjukhus successivt minskat för äldre personer. Det innebär att äldre med omfattande hälso- och sjukvårds och omvårdnadsbehov skrivs ut från sjukhus för att få fortsatt vård och omsorg av den kommunala äldreomsorgen och av primärvården. Detta förutsätter att informationsöverföringen mellan huvudmännen fungerar optimalt. Staden har ett samverkansavtal med Stockholms läns landsting om äldreomsorgen. Webcare-systemet som staden är anslutet till möjliggör överföring av relevant patientinformation mellan vårdgivarna.

Äldreförvaltningen har tillsammans med stadsledningskontorets juridiska avdelning samt Kommunförbundet i Stockholms län (KSL) och Stockholms läns landsting (SLL) påbörjat arbetet med att ta fram avtal om landstingets läkarinsatser i särskilda boendeformer och dagverksamhet, avtal om stöd för andningshandikappade beträffande personer i behov av andningshjälp i hemmet samt rutiner för tillämpning av Socialstyrelsens föreskrifter om samverkan vid in- och utskrivning av patienter i slutenvård. Genom att följa avtalen ges goda möjligheter för att den enskilde får ett gott omhändertagande. Äldreförvaltningen har i samverkan med landstinget tagit fram ett s.k. trygghetskvitto. Trygghetskvittot säkerställer att den äldre har vetskap om vem från kommunen som övertar ansvaret och vem som har ansvaret inom primärvården och kommer att följas upp under 2010.

Kommunens hälso- och sjukvård

Stadens hälso- och sjukvård ska bedrivas så att den uppfyller kraven på god vård. Det innebär att den ska vara av god kvalitet och med en god hygienisk standard samt tillgodose den enskildes behov av vård och behandling inom stadens ansvarsområde. Vidare ska kvaliteten i verksamheten kontinuerligt och långsiktigt utvecklas och säkras. För att säkerställa likvärdig kvalitet i stadens hälso- och sjukvård ska gemensamma områden och indikatorer följas i samtliga stadsdelsnämnder. Kvalitetsindikatorerna ska vara mätbara och följas över tid. Viktiga aktiviteter i vårdens patientsäkerhetsarbete är också att analysera risker och negativa händelser för att få kunskap om vilka åtgärder som ska vidtas för att öka säkerheten. Händelse- och riskanalysutbildning har genomförts i syfte att öka patientsäkerheten.

Allt fler äldre med omfattande behov av kvalificerad hälso- och sjukvård skrivs ut från landstingets slutna vård till vård- och omsorgsboenden. Som ett led i detta behöver sjuksköterskornas kompetens höjas. Äldreförvaltningen planerar för utbildning innehållande: utredning beslut och dokumentation enligt socialtjänstlagen, medicinteknik, möte med människor i livets slutskede, sjuksköterskans kliniska bedömning.

Medicinskt ansvarig för rehabilitering (MAR)

Arbetet med funktionsbevarande, rehabiliterande och aktiverande insatser för den enskilde är av stor vikt. Det är därför viktigt att det inom respektive stadsdelsnämnd finns anställda med kompetens inom rehabiliteringsverksamheten som ansvarar för dels den patientnära rehabiliteringen, dels för att rehabiliteringsarbetet utvecklas samt att hög patientsäkerhet garanteras.

Den försöksverksamhet som startade under 2008 visar att rehabiliteringsfrågorna kommit mer i fokus och att det finns ett behov av den kompetens MAR-funktionen tillför verksamheterna. Vidare finns det ett behov att utveckla rutiner och styrdokument för den rehabiliteringsverksamhet som ingår i stadens ansvarsområden. Äldreförvaltningen anser att MAR-funktionen är viktig, vilket gör att funktionen bör permanentas i stadens ordinarie verksamhet.

Kost

All personal som kommer i kontakt med mat och måltider ska utbildas för att den äldres behov utifrån medicinska, etiska, kulturella och religiösa skäl kan tillgodoses. Även den äldre själv bör ges större möjlighet att påverka sin egen mat och måltidssituation. Anhöriga eller annan närstående person som vårdar bör erbjudas informations- och diskussionsträffar. Vidare är en målsättning att samtliga individer i riskzonen för undernäringstillstånd ska identifieras och rutiner finnas för åtgärder, uppföljning och utvärdering. Omsorgspersonal ska ha god kännedom om bland annat livsmedelslagstiftning, måltidsmiljö och om olika kosten. Genomarbetade systemlösningar och upphandlingar samt ett helhetsperspektiv på mat och måltider gör att all mathantering kan bli mera kostnadseffektiv för hela staden. I samband med måltidsupphandlingar behövs adekvat kostkompetens så att tydliga kravspecifikationer kan utarbetas. Metoder och modeller behöver kontinuerligt prövas och utvärderas.

För att intentionerna i stadens kostpolicy ska förverkligas bör *Handboken med råd och rekommendationer*, *Kostpärmen* och det interaktiva utbildningsmaterialet om

Mat för äldre utgöra en grund i alla verksamheter som arbetar med mat och måltider.

Kultur och hälsofrämjande insatser i äldreomsorgen

Äldreförvaltningen fortsätter att i samverkan med kulturförvaltningen utveckla kultur och andra hälsofrämjande aktiviteter inom stadens äldreomsorg. Projektet Kultur för äldre – Hälsofrämjande aktiviteter har utvecklats från de erfarenheter och den uppföljning som gjordes av pilotprojektet 2008. Tanken är att aktiviteterna ska ge ökad livskvalitet för de äldre och pedagogiska verktyg för personalen. Projektet har 2009 bland annat utvidgats till att även omfatta mer fysiska aktiviteter. Projektet pågår året ut och kommer att utvärderas.

Grundtanken med projektet är att leverera en modell för hur hälsofrämjande aktiviteter i olika former blir en naturlig del i det dagliga omvårdnadsarbetet. För att skapa gynnsamma förutsättningar för att det pedagogiska arbetet ska fortgå efter projektets avslut bör varje stadsdelsnämnd ha någon som har ett övergripande ansvar för kultur och andra hälsofrämjande aktiviteter inom äldreomsorgens verksamheter.

I samverkan med kulturförvaltningen kommer förvaltningen att arbeta vidare med biblioteksverksamhet inom äldreomsorgen.

En inventering av vilka hälsofrämjande aktiviteter som erbjuds den som bor i ordinärt boende med hemtjänst kommer att göras. Resultatet kommer sedan vara avgörande för hur vidare planering i samverkan med kulturförvaltningen och idrottsförvaltningen kommer att se ut.

Informationsteknik

Under kommande år kommer det att vara fortsatt starkt fokus på informationsteknik. I allt större utsträckning har informationsteknik kommit att bli ett verktyg för vård- och omsorgspersonalen i deras dagliga arbete. Informationstekniken kan underlätta arbetsuppgifter som dokumentation, kvalitetssäkring, samverkan och informationsöverföring. Det är också ett viktigt verktyg för information och kommunikation med medborgare och andra intressenter. Staden satsar betydande belopp för utveckling av informationsteknik, bland annat för utveckling av valfriheten. Äldreförvaltningen kommer aktivt att delta i stadens gemensamma arbete med att följa och möta utvecklingsbehovet. Det är av största vikt att detta arbete omfattar all verksamhet som staden ansvarar för oavsett utförare för att kunna uppnå ökad effektivitet och förbättrad service.

I samband med bl.a. införandet av köhanteringssystemet, omsorgsdagboken kommer det att krävas resurser för förvaltning av dessa.

Telefoniutveckling och trygghetslarm

Infrastrukturen förändras genom att förutsättningar för traditionell, analog telefoni minskar och i stället ersätts med digitala nätverk såsom IP-telefoni och mobiltelefoni. Detta innebär att de tekniska förutsättningarna för trygghetslarm förändras i snabb takt. Vid nybyggnation av bostäder och äldreboenden installeras enbart digitala nätverk som kan användas för både tele- och IT-kommunikation - ingen koppartråd för traditionell telefoni. Detta tillsammans med att allt fler kunder väljer bort fast telefoni och enbart använder mobiltelefon gör att leverantörer av trygghetslarm måste anpassa sin teknik efter nya förutsättningar. Äldreförvaltningen följer utvecklingen för att säkerställa den enskildes säkerhet och trygghet. Larmmottagningen anpassas så snart nya tekniska lösningar blir tillgängliga.

Ny telefonlösning kommer att installeras för Stockholms äldre- och handikappjour, som möjliggör för handläggarna att följa inkommande samtal med statistik för svarstid, samtalstid och kötid. Effektivisering av arbetet förväntas samtidigt som det för den enskilde blir en förbättrad servicenivå och tillgänglighet.

Nyckelfri hemtjänst

En intressant teknisk lösning för att komma in till kund utan nyckel, har utvecklats. En försöksverksamhet genomförs på några stadsdelsförvaltningar. Syftet med försöket är att en effektivare och säkrare hemtjänst kan erbjudas, vilket innebär för kunden en tryggare och snabbare hjälp i akuta situationer. Äldreförvaltningen genom Stockholms äldre- och handikappjour kommer att vara delaktig i försöket.

Verksamhet och kvalitet

Uppföljning och kontroll

Som ett led i att uppnå utveckling och god effektivitet inom äldreomsorgens verksamheter är det viktigt med kontinuerliga uppföljningar och kontroller mellan olika utförare, regiformer och stadsdelsnämnder.

Äldreförvaltningen kommer under 2009 att presentera en sammantagen verksamhets- och kvalitetsredovisning för stadens äldreomsorg, utifrån bl.a. av kommunfullmäktige beslutade indikatorer och aktiviteter. I redovisningen kommer också att ingå framtagna stadsgemensamma kvalitetsindikatorerna avseende äldreomsorgens ansvarsområden enligt HSL.

I valfrihetssystemet är brukarundersökningar en viktig del i informationen till medborgarna och som ett redskap i verksamhetsutvecklingen. För att uppnå detta måste årligen en total brukarundersökning genomföras inom äldreomsorgens alla verksamheter, såväl i kommunal som i privat regi. Staden bör klarlägga den praktiska hanteringen av brukarundersökningar och tillföra erforderliga resurser för genomförandet.

Äldreförvaltningen har påbörjat ett arbete tillsammans med stadsledningskontoret för att utveckla stadsgemensamma rutiner och verktyg för rapportering och uppföljning av klagomål och synpunkter.

Äldreomsorgens resurser

Långtidsprognosen av befolkningsutvecklingen visar att antalet äldre ökar under de kommande decennierna men att den grupp som behöver omsorg minskar de närmaste åren. Vårdbehovet visar däremot en tendens att bli mer omfattande, vilket medför att kostnadsutvecklingen inte med automatik eller fullt ut följer utvecklingen av antalet omsorgsmottagare. Äldreförvaltningen kommer kontinuerligt att följa utvecklingen av vårdbehovet inom äldreomsorgen.

Äldreförvaltningen anser att inför de kommande åren är det viktigt att förutom befolkningsförändringar vilket kan innebära förändrade resurser som t.ex. ökad vårdtyngd, effekter av lönerörelsen och indexuppräknningar av ramavtalen som påverkar verksamhetens kostnader. Medel bör dessutom avsättas centralt i staden för stimulansbidrag för omstrukturering, ny- och ombyggnation av särskilda boenden.

Stadens verksamheter ska vara kostnadseffektiva

Kommunfullmäktige har för äldrenämnden fastställt budgeten för 2009 till 64,0 mnkr. I plan för 2010 är budgeten 60,7 mnkr. Minskningen hänförs till största delen av minskade kostnader för bedömningskansliet.